

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 343.163

Вакарова О. В.,
асpirант кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ

CONSTITUTIONAL AND LEGAL STATUS OF THE PROSECUTOR'S OFFICE OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF CONSTITUTIONAL REFORM

Стаття присвячена питанням становлення та розвитку органів прокуратури в часи незалежності України, їх реформування та вдосконалення. Досліджуються основні наукові підходи щодо визначення місця Прокуратури України серед органів державної влади. Проведено аналіз причин появи та подальшого скасування повноважень прокуратури у сфері загального контролю та нагляду. Встановлено особливості сучасного конституційного-правового статусу Прокуратури України після проведеного конституційної реформи щодо правосуддя.

Ключові слова: Прокуратура України, загальний контроль і нагляд, конституційно-правовий статус органів прокуратури, конституційна реформа, правоохранна діяльність, правозахисна діяльність.

Статья посвящена вопросам становления и развития органов прокуратуры во времена независимой Украины, их реформирования и совершенствования. Исследуются основные научные подходы к определению места прокуратуры Украины среди органов государственной власти. Проведен анализ причин появления и дальнейшей отмены полномочий прокуратуры в сфере общего контроля и надзора. Установлены особенности современного конституционного правового статуса Прокуратуры Украины после проведенной конституционной реформы по правосудию.

Ключевые слова: Прокуратура Украины, общий контроль и надзор, конституционно-правовой статус органов прокуратуры, конституционная реформа, правоохранительная деятельность, правозащитная деятельность.

The article is devoted to issues of the formation and development of prosecutor's offices in the time of independent Ukraine, their reformation and improvement. The main scientific approaches to determining the place of the Office of Public Prosecutor of Ukraine among public authorities are researched. The analysis of the reasons for the appearance and further cancellation of the powers of the public prosecutor's office in the field of general control and supervision is carried out. The peculiarities of the modern constitutional and legal status of the Prosecutor's Office of Ukraine after the constitutional reform in the area of justice were established.

Key words: public prosecutor's office of Ukraine, general control and supervision, constitutional and legal status of prosecutor's offices, constitutional reform, law enforcement activities, human rights activities.

Україна перебуває на новітньому етапі державотворення, що передбачає трансформації фундаментальних інститутів держави, зокрема, шляхом проведення конституційної реформи. Євроінтеграційні процеси зумовлюють потребу в побудові правоохранної системи, яка б відповідала передовим європейським і міжнародним стандартам. З іншого боку, варто врахувати історичні, культурні та цивілізаційні традиції та особливості національного державотворення, реальний стан державного і суспільного розвитку України. Триваюча конституційна реформа вимагає належного переосмислення змін, що відбуваються під час її проведення.

Поряд із трансформацією інституту правової охорони з метою спрямування цієї сфери діяльності держави у руслі гарантування та забезпечення прав та інтересів саме суспільства та кожного громадянина, а не держави, реформовано або ж створено ряд органів, що постають як правоохранні органи нової формaciї.

Перетворення торкнулися також інституту прокуратури. Об'єктом змін стали конституційно-правовий статус, порядок формування органів прокуратури, їхні повноваження, особливості взаємодії

з іншими органами державної влади тощо. Отже, новий статус органів прокуратури потребує наукового осмислення та з'ясування місця й ролі цього інституту в державному механізмі.

Метою публікації є аналіз і розкриття особливостей нового конституційно-правового статусу прокуратури в контексті триваючої конституційної реформи в Україні.

Питанням становлення та розвитку прокуратури в Україні присвячена значна кількість робіт, зокрема публікації таких учених, як В. Бринцев, М. Бурбик, Л. Грицаенко, С. Казанцев, С. Калижка, В. Кравчук, В. Лакизюк, О. Литвак, І. Марочкін, А. Матвієць, С. Подкопаєв, В. Руденко, Р. Савуляк, В. Сухонос, О. Толочко, П. Шумський, М. Якимчука та інші.

До прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» № 1401-VIII від 2 червня 2016 року [11], якими були внесені зміни в Конституцію України в частині правосуддя, органам прокуратури був присвячений розд. VII Основного закону. Було визначено, що Прокуратура України становить єдину систему, очолювану Генеральним прокурором

України, із повноваженнями у сфері кримінального обвинувачення, кримінальної юстиції та контрольно-наглядовими повноваженнями.

Як передбачено у ст. 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Натомість розд. VII Основного закону не містить норм, які б визначали місце органів прокуратури в державному механізмі, тобто до якої з «гілок влади» варто їх зараховувати.

У науковому середовищі ще по сьогодні тривають дискусії з приводу конституційно-правового статусу прокуратури та її місця серед органів державної влади. Підходи до вирішення цього завдання умовно можна розділити на 4 категорії.

Одні вчені вважають, що ефективне здійснення прокуратурою своїх повноважень і збереження незалежності від органів, які пов'язані з безпосередньою сферою її діяльності, можливі лише в разі зарахування такої до законодавчої влади. Таких поглядів притримуються, зокрема, Є. Черв'якова [21, с. 10] та В. Долежан [6, с. 34].

Інша група вчених, до яких належать В. Савицький, В. Точиловський і В. Шишкін [16, с. 31; 19, с. 20; 22, с. 7], вважає, що прокуратура має бути зарахована до судової влади.

З приводу зазначенних вище думок варто навести норми чинної Конституції України. Наприклад, єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України (ст. 75).

Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються (ст. 124). Тож зарахування органів прокуратури до судової та законодавчої влади, зважаючи на норми чинного Основного закону, не вистається можливим.

Важливо звернути увагу на те, що спроби зарахувати прокуратуру до судової влади робилися також на законодавчому рівні. Наприклад, у проекті Конституції України, внесеному на всенародне обговорення згідно з постановою Верховної Ради від 1 червня 1992 року, розділ про прокуратуру навіть було вже включено до гл. 21 «Судова влада». Але згодом законодавець відмовився від такого позиціонування прокуратури.

Були варіанти зробити прокуратуру органом президентської влади, бо її наглядові функції дуже близькі до функцій Президента, а повноваження – мають допомагати Президенту реалізовувати свої права [5, с. 33].

Висловлювалися пропозиції, що органи прокуратури мають належати до системи органів Міністерства юстиції. Такої думки дотримується, зокрема, С. Головатий [3, с. 40]. Оскільки вказане міністерство входить до складу Кабінету Міністрів України, то, відповідно, пропонується визначати органи прокуратури як частину системи виконавчих органів державної влади.

Належність прокуратури до виконавчої гілки влади є неоднозначною, оскільки підпорядкування прокуратури виконавчій, так само як і судовій, владі може зруйнувати систему стримувань і противаг, що склалася в державі [5, с. 33].

Останньою, однак поширеною, є думка, згідно з якою, прокуратуру не варто зараховувати до жодної із закріплених у Конституції України «гілок влади». Натомість вказаний орган є елементом окремої – «контрольної» чи «контрольно-наглядової» влади, зважаючи на специфічний функціонал, який прокуратура виконує [18, с. 27].

Прокуратура України становить державну єдину централізовану багатофункціональну систему, статус і роль у державі якої визначаються цілями і завданнями її діяльності, та яка, маючи певні владні повноваження, є самостійною і незалежною в системі органів державної влади. Тому вона зі своєю контролально-наглядовою владною функцією не може належати до жодної з оголошених законодавцем «гілок влади» [20, с. 152].

Є також думки, які поєднують вищевказані підходи. Наприклад, М.М. Михеєнко висловлював пропозицію про поділ наявної єдиної (цілісної) прокуратури на дві підсистеми: загально-наглядову прокуратуру при парламенті, яка мала б посилювати контрольну функцію законодавчої влади, та, відповідно, судову прокуратуру як елемент судової влади, яка виконувала б функції підтримання обвинувачення, здійснення нагляду за дотриманням законів органами дізнатання і попереднього слідства та органами, що виконують рішення суду [10, с. 195].

До внесення змін до Конституції України 2016 року щодо правосуддя аргументація вчених про виокремлення органів прокуратури в самостійну, незалежну від інших владу зводилася до двох основних положень [2, с. 105–106].

Перший аргумент – таке виокремлення було передбачено самими нормами Конституції: Прокуратура України є єдиною системою (ст. 121 попередньої редакції Конституції України), і в Основному законі її було виділено окремий розд. VII, що розміщений між розділами, присвяченими органам виконавчої влади та правосуддю. Також прокуратура наділена специфічними, характерними лише їй функціями.

Другий аргумент також випливає з норм Конституції та покладених нею обов'язків на органи прокуратури – здійснення контрольних повноважень. Контрольні функції прокуратури підкріплюються повноваженнями так званого загального нагляду – нагляду за додержанням і застосуванням законів, який до конституційної реформи здійснювалася прокуратурою. На підставі того, що об'єктом прокурорського нагляду виступає діяльність органів виконавчої влади, прихильники автономізації прокуратури роблять висновок, що прокуратура здійснює в такий спосіб повноваження контролю за діяльністю цих органів і, відповідно, не може входити до складу виконавчої гілки влади.

Вказана аргументація могла би бути переконливою, якби не певна спірність повноважень органів

прокуратури в царині загального нагляду та контролю. Вказані повноваження ставали одними з основних (якщо не головними) щодо визначення правового статусу прокуратури в Україні. А отже, були предметом дискусій вітчизняних науковців і до певної міри предметом критики європейською спільнотою.

Зокрема, в науковій літературі зазначається, що «прокуратура – це орган державної влади, що здійснює нагляд за точним виконанням законів, підтримує законність й забезпечує притягнення до юридичної відповідальності осіб, які вчинили правопорушення. Саме контрольна функція безпосередньо пов’язана з діяльністю прокуратури, а тому цей орган характеризують як взірець забезпечення контрольної функції влади» [4, с. 312].

Аналіз конституційно-правового статусу прокуратури дав змогу дійти висновку, що особливість її полягає в тому, що вона є прокуратурою змішаного (наглядово-обвинувального) типу, виконує функції як нагляду за виконанням законів, так і кримінального переслідування [7].

Однак, незважаючи на те, що більшість правознавців і юристів-практиків були переконані, що «пріоритетною функцією прокуратури України є захист прав і свобод та законних інтересів громадян» [1, с. 3], до конституційної реформи 2016 року повноваження щодо загального нагляду та контролю органами прокуратури були закріплені безпосередньо в Конституції України.

Україна як член Ради Європи зобов’язана дотримуватись вимог і рекомендацій, які висуваються цими органами. Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) 1604 (2003) 11 «Про роль служби публічних обвинувачів у демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права» [14], прийняті 4 лютого 2004 року, стосуються ролі публічних обвинувачів (в Україні ці функції виконує прокуратура), та підкреслюється їхня роль у забезпеченні безпеки та свободи в європейських країнах шляхом охорони верховенства права, захисту громадян від кримінальних посягань на їхні права і свободи, забезпечення дотримання прав і свобод осіб, підозрюютих або обвинувачених у вчиненні кримінальних правопорушень, і шляхом здійснення нагляду за належним функціонуванням органів, відповідальних за розслідування й обвинувачення.

Ще один міжнародний документ – Рекомендація REC (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя [15] вказує на чіткі рамки, яких мають дотримуватись країни-учасники Ради Європи щодо визначення статусу та повноважень органів прокуратури. Наприклад, у п. 1 вищевказаної Рекомендації вказано, що прокурори є представниками органів державної влади, які від імені суспільства та в інтересах держави гарантують застосування закону, коли його порушення веде до кримінальних санкцій, враховуючи як права фізичної особи, так і необхідну ефективність системи кримінального судочинства.

П. 2 Рекомендації деталізує функції прокуратури та безпосередньо прокурорів: прийняття рішень про порушення і продовження кримінального переслідування, підтримка кримінального обвинувачення в суді, подання апеляції на деякі судові рішення.

Окрім того, у деяких системах кримінального судочинства прокурори також здійснюють національну політику щодо злочинності, пристосовуючи її за необхідності до дійсності на місцях і в регіонах; проводять, керують і здійснюють нагляд за слідством; стежать, щоб потерпілі отримували необхідну допомогу і сприяння; розглядають альтернативи кримінальному переслідуванню; наглядають за виконанням судових рішень тощо (п. 3).

Тобто згідно з європейськими стандартами, які відображені у вищезгаданих міжнародних документах, органи прокуратури не здійснюють загального контролю та нагляду. Натомість їхні функції обмежуються питаннями кримінального обвинувачення та кримінальної юстиції, а діяльність загалом спрямована на забезпечення прав і свобод людини й громадянина, утвердження верховенства права та конституційного ладу.

Надалі ПАРЄ у своїх резолюціях і рекомендаціях послідовно та неодноразово звертала увагу про зобов’язання України перед Радою Європи змінити роль і функції прокуратури відповідно до зазначених положень Рекомендації 1604 (2003) 11. Отже, очевидно, що проблема устрою й діяльності прокуратури в пострадянських країнах набуває політичного характеру: держави, які стали на шлях перетворень, безперечно, мають враховувати досвід країн Європейського Союзу, зокрема, щодо побудови прокуратури [9, с. 64].

Частково реформа прокуратури була здійснена із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року [12]. Ним передбачалось позбавити Прокуратуру України так званої функції із «загального нагляду», тобто нагляду за додержанням законів усіма органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами й громадянами. Замість цієї функції на прокуратуру з 1 січня 2006 року було покладено здійснення нагляду за додержанням прав і свобод людини та громадянина, додержанням законів із цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими і службовими особами. Натомість фактично прокуратура залишила за собою «загальний нагляд», а декларована позиція щодо обмежень функцій прокуратури є хибною [17, с. 24].

Як ми можемо прослідкувати із зазначеного вище, прийняття узгодженого всіма політичними силами рішення про остаточне позбавлення органів прокуратури повноважень щодо загального нагляду та контролю в українських реаліях було складним.

З цього приводу варто навести думку Н. Бенч, який аналізував причини складнощів у реформуванні органів прокуратури. Вчений зазначає, що позиція законодавця винести питання регулювання діяльності прокуратури в окремий розділ – це швидше

данина історичному минулому, свідчення існування традицій радянської правової думки на перших етапах незалежності України. Прокуратура як частина репресивно-карального апарату продовжувала відігравати важому роль у сфері державного контролю на початку 1990-х років. Законодавче регулювання діяльності прокуратури було повністю успадковане з радянського законодавства, тому Конституція відобразила юридичну дійсність в органах прокуратури на момент прийняття Основного закону. Відсутність донедавна істотних реформ у цій галузі не давала підстав для внесення відповідних змін до Конституції України.

І вже додаючи аргументів стосовно неможливості відокремлення органів прокуратури окрім «вертикаль влади», науковець зазначає, що функція загального нагляду, яка зародилася у недемократичному режимі, в державі з централізованим управлінням і за відсутності системи поділу влади не може виступати критерієм або підставою для відокремлення прокуратури в самостійну гілку влади в умовах демократичного суспільства та правової держави [2, с. 110].

Сьогодні законодавцем були виконані рекомендації та настанови ПАРЄ, й, відповідно, органи прокуратури було реформовано в межах конституційної реформи органів правосуддя із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». П. 12 вищевказаного Закону було виключено розд. VII «Прокуратура» з тексту Основного закону.

Натомість додано ст. 131-1 в розділ «Правосуддя», в якій зазначено, що в Україні діє прокуратура, яка здійснює такі функції:

1) підтримання публічного обвинувачення в суді;

2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Організація та порядок діяльності прокуратури визначаються законом.

Отже, законодавцем були зміщені акценти в роботі органів прокуратури з контролально-наглядових функцій у сферу кримінального процесу та забезпечення у ньому інтересів держави, а також кримінальної юстиції та захисту і представництва інтересів держави в судах України. Тож Прокуратура України позбулась залишків організаційно-правових надбань радянської епохи як орган, що був частиною карально-репресивного апарату держави.

Натомість вказаними вище змінами до Основного закону не було вирішено питання щодо належності прокуратури до певної «гілки влади». Навпаки, включення ст. 131-1 Конституції України до розділу «Правосуддя» піднімає нові питання з приводу належності цього інституту до судової влади.

З цього приводу вважаємо за потрібне вказати таке. Конституція передбачає поділ державної влади

в Україні на законодавчу, виконавчу та судову. Функціонування інших органів державної влади, які не входять, згідно із положеннями Конституції України, до жодної з перелічених вище «гілок влади», можливе лише в порядку та межах, передбачених саме Основним законом України як актом установчої влади Українського народу.

Відповідно, визначення конституційно-правового статусу прокуратури та інших органів державної влади, які в схожому випадку не передбачені як частина певної «гілки влади», варто здійснювати спираючись на функціональні особливості відповідного органу державної влади, тобто враховувати повноваження, особливості формування, взаємодію з іншими органами державної влади та роль у забезпеченні конституційного ладу та верховенства права, які закріплена нормами Конституції України.

Зарахування законодавцем норм про діяльність прокуратури, а також адвокатури та Вищої ради юстиції у розділ «Правосуддя» Конституції України не є тотожним із включенням цих інститутів до судової влади. Натомість таке розташування лише підкреслює важливу роль цих інститутів у забезпеченні та підтриманні правосуддя, що не є рівнозначним судовій владі.

Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII [13] деталізує положення Конституції України та в ст. 1 закріплює, що Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Отже, остаточно закріплюється позиціонування органів прокуратури передусім як правоохоронного інституту з пріоритетом у сфері захисту прав і свобод людини та утвердження принципів верховенства права.

Висновки. Прокуратура України розпочала свою діяльність як інститут, що перейняв радянські традиції у формі здійснення «загального нагляду та контролю» за діяльністю як органів державної влади, так і громадян. Конституційний процес у 1996 році не змінив підходів законодавця до розуміння ролі та місця органів прокуратури в державному механізмі, наслідком чого стало закріплення в Основному законі повноважень, які, окрім іншого, містили можливість вживати органами прокуратури контролально-наглядових заходів. Конституційна реформа 2004 року лише частково змістила акцент у роботі органів прокуратури в бік правового захисту населення, залишивши їхні контролльні повноваження. Натомість конституційною реформою 2016 року здійснено грунтовні перетворення органу державної влади з правоохоронними та контролально-наглядовими функціями у правоохоронний і правозахисний інститут, остаточно скасувавши повноваження у сфері загального нагляду та контролю.

Отже, варто зазначити, що Прокуратура України пройшла довгий шлях перетворень і становлення як

незалежний та самостійний конституційний інститут, функції та особливості формування якого передбачені нормами Конституції України, діяльність

якого спрямована на забезпечення правового захисту та охорони прав і свобод людини й громадянина, інтересів суспільства та держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анпілов О.В. Захист прав та свобод громадяніна прокурором в адміністративному судочинстві. К.: «Юридична література», 2008. 168 с.
 2. Бенч Н.В. Прокуратура в державному механізмі: порівняльний аналіз України та країн Європейського Союзу. Судова апеляція. 2015. № 1. С. 104–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2015_1_17.
 3. Головатий С.П. Конституція України 1996 року у системі європейського конституціоналізму. Право України. 1997. № 8.
 4. Гончаренко В.Г. Прокуратура України: статус, функції, перспективи розвитку. Конституція України – основа модернізації держави та суспільства: матер. наук. конф. (м. Харків, 21–22 червня 2001 р.) / Упоряд.: Ю.М. Грошевий, М.І. Панов. Х.: «Право», 2001. С. 312–314.
 5. Демський О.О. Чи стане прокуратура новою гілкою влади? Віче. 2011. № 23. С. 32–34.
 6. Долежан В.В. Каким быть прокурорскому надзору? Раб. газ. 1991. 12 апр.
 7. Конституційне право України. Академічний курс: підручник; у 2 т. / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К.: Видавництво Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. Т. 2. 800 с.
 8. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed20160930>.
 9. Марочкин І.Є. Прокуратура України: проблеми становлення й розвитку. Юрист України. 2011. № 2 (15). С. 62–68. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2011_2\(15\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2011_2(15)_11).
 10. Михеєнко М.М. О необхідності преобразування прокуратури. Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні. К.: «Юрінком Інтер», 1999. 240 с.
 11. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1401-19/paran161#n161>.
 12. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2222-15>.
 13. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
 14. Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) 1604 (2003) 1 «Про роль служби публічних обвинувачів в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права» від 4 лютого 2004 р. URL: http://pravo.org.ua/files/_com_split_1.pdf.
 15. Рекомендація REC (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 6 жовтня 2000 р. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/\\$FILE/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%BA%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20\(2000\)%2019.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/$FILE/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%BA%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20(2000)%2019.pdf).
 16. Савицкий В.М. Кризис прокурорського надзора. Соціалистическая законность. 1991. № 1.
 17. Скрипнюк О.О. Конституційно-правовий статус прокуратури України: завдання, функції, повноваження. Вісник Національної академії прокуратури України. 2009. № 2. С. 21–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2009_2_6.
 18. Тацій В.Я. Прокуратура в системі поділу влади. Вісник прокуратури. 1999. № 2. С. 28–32.
 19. Точиловский В.Н. О концепции прокурорской власти. Сов. государство и право. 1990. № 9.
 20. Цакадзе Н.Ч. Прокуратура та її місце в системі органів влади. Вісник Академії адвокатури України. 2007. Ч. 3. С. 148–153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaa_2007_3_22.
 21. Червякова Е.Б. Защита конституционных прав граждан средствами прокурорского надзора (проблемы общегендерной деятельности): автореф. дисс. канд. юрид. наук. Харьков, 1992. 21 с.
 22. Шишкін В.И. Прокуратура и правосудие в суверенной Украине. Право Украины. 1992. № 1.
 23. Белов Д.М., Сестренікова О., Принципи правової держави: конституційно-правовий вимір. Конституційно-правові аналітичні студії. 2016. № 1. С. 26–34.